

CUPRINS

Lista abrevierilor	7
Cuvânt înainte	9
Introducere	13
Capitolul I – Schimbări succesive ale regimului politic și începutul crizei constituționale	24
De la republica parlamentară sovietică la cea prezidențială (3 septembrie 1990 – 8 decembrie 1991)	24
Republica prezidențială (decembrie 1991 – iulie 1994).....	28
Regimul politic semiprezidențial (27 august 1994 – 5 iulie 2000)	30
Criza instituțiilor puterii în stat în timpul regimului semiprezidențial.....	32
Primele alegeri prezidențiale democratice	34
Coabitarea dintre un președinte nomenclaturist și o guvernare criptocomunistă	37
Remanieri la vârful Parlamentului	39
Capitolul II – Criza constituțională.....	41
Primele demersuri pentru extinderea prerogativelor prezidențiale	41
Referendum pentru instituirea regimului politic prezidențial	43
Controverse privind validarea rezultatelor referendumului	44
Finalizarea proiectului legii de modificare a Constituției	46
Inițiativa președintelui de revizuire a Constituției	47
Președintele sesizează Curtea Constituțională în problema referendumului	54
Implicarea Comisiei de la Veneția în schimbarea formei de guvernământ.....	55
Crearea unei noi forțe politice pentru instituirea republicii prezidențiale.....	56
Schimbarea raportului de forțe din Parlament potrivit demersului prezidențial	58
Campania lui Petru Lucinschi pentru obținerea unui nou mandat	60
Conflictul dintre Parlament și Președinte se amplifică	68
Noi confruntări politice vizând schimbarea regimului politic	69
Deputații ferm hotărâți să introducă sistemul de guvernământ parlamentar.....	75
Din nou la republica parlamentară	76
Republica parlamentară, opera unei coaliții anti-Lucinschi.....	78
Reacții privind Instituirea Republicii Parlamentare	79
Petru Lucinschi – victima propriilor mașinațiuni politice.....	80

Președintele Lucinschi încearcă să recâștige terenul pierdut	81
Desemnarea candidaților la președinția parlamentară.....	82
Noi reglementări privind alegerea șefului statului	83
Vladimir Voronin, lider în preferințele electoratului	84
Tranziția spre regimul politic de tip parlamentar	84
Republica parlamentară nu a eliminat răfuielile politice	88
Capitolul III — Republica parlamentară amplifică criza constituțională	90
Raportul de forțe din Parlament și perspectiva alegerii noului președinte.....	90
Doi candidați pentru o republică parlamentară	92
Invalidarea rezultatelor primului tur al alegerilor prezidențiale.....	94
Al doilea tur al scrutinului prezidențial.....	96
Președintele Curții Constituționale înscris în cursa electorală	98
Petru Lucinschi a contraccarat alegerea lui Vladimir Voronin ca șef al statului	99
Rusia dorea o formulă care să-i fie cât mai convenabilă.....	100
Deputații de dreapta boicotează alegerile prezidențiale	100
Parlamentul eșuează în alegerea unui nou președinte al țării.....	102
Dizolvarea Parlamentului.....	103
Perspectiva anului 2001 în viziunea principalilor lideri politici	104
Alegerile Anticipate, singura cale de rezolvare a crizei constituționale	106
Evaluări Privind rezultatele alegerilor parlamentare anticipate	113
C.C. al P.C.R.M își desemnează candidatul la președinție	115
Vladimir Voronin – primul președinte comunist al Republicii Moldova	118
Învestirea noului președinte al țării	120
Capitolul IV — restaurația comunistă sinonimă cu stabilitatea constituțională.....	123
Considerații generale privind revenirea la putere a comuniștilor	123
Regimul politic parlamentar în timpul restaurației comuniste (2001-2009)	127
Capitolul V — Înlăturarea comuniștilor produce o nouă criză constituțională.....	142
Guvernarea A.I.E., de centru – dreapta, incapabilă să aleagă un nou președinte.....	142
Rezolvarea crizei constituționale, după trei ani de instabilitate politică.....	146
Alegerea unui nou președinte nu a pus capăt disputelor constituționale.....	151
Anexe.....	159
Bibliografie	271
Indice de nume	275

Dorin CIMPOEȘU

**REPUBLICA MOLDOVA –
CRIZA REGIMULUI PARLAMENTAR DEMOCRATIC**

Dorin CIMPOEȘU

REPUBLICA MOLDOVA – CRIZA REGIMULUI PARLAMENTAR DEMOCRATIC

Curtea Constituțională a Republicii Moldova

LISTA ABREVIERILOR

R.S.S.M.	- Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
P.C.U.S.	- Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
P.C.R.	- Partidul Comunist Român
P.C.M.	- Partidul Comunist al Moldovei
A.D.R.	- Alianța pentru Democrație și Reforme
A.I.E.	- Alianța pentru Integrare Europeană
A.P.M.E.	- Alianța pentru Moldova Europeană
F.P.C.D.	- Frontul Popular Creștin Democrat
A.F.D.	- Alianța Forțelor Democratice
P.C.R.M.	- Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
C.D.M.	- Convenția Democrată din Moldova
P.F.D.	- Partidul Forțelor Democratice
P.R.C.M.	- Partidul Renașterii și Concilierii din Moldova
C.E.C.	- Comisia Electorală Centrală
P.D.S.R.M.	- Partidul Democrației Sociale din Republica Moldova
U.D.M.	- Uniunea Democrată din Moldova
P.P.C.D.	- Partidul Popular Creștin Democrat
S.I.S.	- Serviciul de Informații și Securitate
B.M.D.	- Blocul Moldova Democrată
P.D.M.	- Partidul Democrat din Moldova
S.I.E.R.	- Serviciul de Informații Externe Rus
C.C.	- Comitetul Central
P.L.	- Partidul Liberal
P.L.D.M.	- Partidul Liberal Democrat din Moldova

A.M.N.	- Alianța „Moldova Noastră”
O.S.C.E.	- Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
C.C.	- Curtea Constituțională
C.S.I.	- Comunitatea Statelor Independente
F.M.I.	- Fondul Monetar Internațional
A.F.D.	- Alianța Forțelor Democratice
B.M.	- Banca Mondială
M.p.M.D.P.	- Mișcarea pentru o Moldovă Democratică și Prosperă
B.E.R.D.	- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
L.A.D.O.M.	- Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova
I.F.E.S.	- Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale
M.A.E.	- Ministerul Afacerilor Externe
A.M.A.E.	- Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
S.U.A.	- Statele Unite ale Americii
U.E.	- Uniunea Europeană
B.M.D.	- Blocul Moldova Democratică
C.S.M.	- Consiliul Suprem al Magistraturii

CUVÂNT ÎNAINTE

La mai bine de 200 de ani de la “inventarea” Basarabiei prin acapararea de către Imperiul Rusiei a teritoriului dintre Prut și Nistru, rupt din trupul Principatului Moldovei în urma păcii de la București cu Imperiul Otoman, semnată la Hanul lui Manuc (16/28 mai 1812), o nouă carte pe această temă este binevenită. Metamorfozele Basarabiei - de la gubernie țaristă la republică sovietică, iar acum independentă - și drama românilor din această regiune, trebuie cunoscute de către opinia publică românească. Dacă pentru Rusia transcontinentală acest mic teritoriu nu era deloc nesemnificativ – Basarabia era pasul necesar care îi asigura riveranitatea la Dunăre, controlul Gurilor Dunării și un drum deschis spre Balcani, cititorul acestei cărți va constata că acele obiective de politică externă din secolul XIX vor fi preluate și continuate, chiar cu mai mult succes de noua structură imperială comunistă, care a fost Uniunea Sovietică. Succesoarea de azi a acesteia, Federația Rusă, urmează, cu o consecvență demnă de o cauză mai bună, aceleași obiective de sorginte imperială.

Atâta timp cât ceea ce a mai rămas din Basarabia – actuala Republică Moldova - este noul vecin din partea de est a României, lucrarea domnului Dorin Cimpoeșu este o carte necesară. Pentru elitele politice și intelectuale de la București și Chișinău, o mai bună cunoaștere a evoluțiilor și involuțiilor istorice a noului stat este oportună.

Lucrarea tratează evoluția unui stat creat artificial în plin apogeu al fostei URSS, întâi ca republică unională – Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (RSSM), dar niciodată subiect de drept internațional. Supusă unui regim comunist de o duritate extremă timp de aproape o jumătate de secol, cu teritoriul amputat și populația decimată prin deportări repetate, a căror consecință

a fost modificarea compoziției etnice a regiunii, nimeni nu mai credea într-un reviriment. Urmează, însă, elanul mișcării naționale cu adevărat românești din 1989-1990, în perioadă de perestroică gorbaciovistă, care a pregătit desprinderea de URSS și proclamarea independenței la 27 august 1991. Lipsa de viabilitate statală este demonstrată de autor prin trecerile de la republică parlamentară sovietică la cea prezidențială și înapoi, de unde decurg și „crizele constituționale” analizate în evoluția și mai ales în involuția lor.

Prin poziția sa geografică și mai ales geopolitică – între Est și Vest, Republica Moldova a fost și rămâne încă un stat în derivă, lipsit de stabilitate și greu de construit. Noua formulă statală, apărută odată cu prăbușirea totalitarismului sovietic, în vara anului 1991, s-a aflat și se află sub presiunea autoritarismului rus, care vrea să o mențină în sfera de influență a Moscovei, asociată la formulele post-sovietice. În consecință, Federația Rusă a fost și continuă să fie principalul actor care atentează la statalitatea Republicii Moldova, în primul rând prin menținerea conflictului transnistrean. Un al doilea actor, considerat a fi un potențial pericol pentru statalitatea Republicii Moldova, ar fi România, prin perspectiva unirii acestor două state românești. Lipsa de implicare a București-ului în construcția sau deconstrucția Republicii Moldova anulează însă perspectiva pierderii statalității prin absorbție.

Dificultățile rezidă, însă, și din calitatea și orientarea elitelor politice de la Chișinău, care, fiind majoritar de stânga – în mare parte cu lideri crescuți, educați și formați sub regim comunist, s-au dovedit depășiți în procesul de construcție statală. Autorul le stabilește și un diagnostic – suferă de boala „liderismului”. Trecerea de la regimul agrarian democrat al lui Mircea Snegur la social-democrația de tip moscovit a lui Petru Lucinschi, a dus în fundătura comunistă patronată de Vladimir Voronin. Autorul consideră că, timp de 18 ani – între proclamarea independenței din august 1991 și debarcarea comuniștilor de la putere în aprilie 2009, s-a construit prea puțin instituțional și național în Republica

Moldova. Cartea este relevantă pentru a demonstra că în umbra Marii Rusii nu a crescut nimic pozitiv, decât negativ – problema transnistreană, ca o piatră de moară de gâtul și așa fragil al Chișinăului.

În același timp, umbra Europei a fost de-a dreptul palidă. Semnificative în acest sens sunt reacțiile occidentale la alegerile din februarie 2001 din Republica Moldova. Întregul scrutin electoral a fost monitorizat de 150 observatori OSCE și 43 de parlamentari ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), care au precizat că alegerile s-au desfășurat „în conformitate cu standardele internaționale”, în condițiile în care alegerile nu au fost posibile în Transnistria. Concluzia APCE este confirmată și de societatea civilă. Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova” și „Fundatia Internațională pentru Sisteme Electorale”, care au trimis pe teren 200 de observatori locali și 11 internaționali, ce au stabilit că „alegerile au decurs în conformitate cu legislația locală și standardele internaționale”. Europa Occidentală gira, astfel, ceea ce viza Karl Marx în secolul XIX – alegerea unui partid comunist prin alegeri libere, democratice. Aceasta s-a întâmplat pentru prima dată în lume, în Republica Moldova, în iarna anului 2001, după căderea Cortinei de Fier, a regimurilor comuniste din Europa de Est și după dispariția URSS.

La 4 aprilie 2001, generalul de miliție din RSSM, lider al Partidului Comuniștilor, Vladimir Voronin, devine președinte al Republicii Moldova. Chiar dacă din denumirea țării lipsesc două inițiale, „SS”, noul președinte era el însuși un „comunist sovietic” capabil să le pună la loc. A demonstrat-o cu prisosință în perioada guvernării – suprimarea democrației și a libertății de exprimare au fost evidente. Singura construcție preconizată și aplicată de comuniști a fost a „statului moldovenesc” orientat mai degrabă spre Uniunea Rusia-Belarus și numai formal spre la Uniunea Europeană.

„Restaurația roșie” de care vorbește autorul, a fost posibilă într-o societate divizată între est și vest, cu o implicare masivă și directă a ideologiei și a

capitalului rusesc. Derapajul comunist a fost posibil și datorită lipsei de implicare activă a vestului – a României și a UE. Abia după 1 ianuarie 2007, prin schimbarea de statut a României, ca membră cu drepturi depline a UE și concertarea eforturilor pe linia Bruxelles – București, are loc o construcție mai eficientă a Parteneriatului Estic pe relația Republica Moldova. Această sincronizare de mesaj, din partea României și a UE, a făcut posibilă o fragmentare a clasei politice de la Chișinău în campania electorală pentru alegerile generale din 5 aprilie 2009. Confruntarea dură dintre regimul comunist restaurat și opoziția democratică, generată de fraudarea alegerilor, a dus la ample manifestații de stradă. Efectul a fost căderea regimului Voronin și afirmarea curentului național român și pro-european.

Autorul relevă faptul că „crizele constituționale” ulterioare anului 2009 au fost determinate de încercările de reformare a unui stat lipsit de o temelie solidă.

Anexele publicate – legi, hotărâri, declarații și extrase de presă – sunt menite să susțină demersul autorului și să explice punctul de pornire fragil al construcției noului stat.

O șansă de salvare a statalității Republicii Moldova este orientarea spre un al treilea actor – Uniunea Europeană. Perspectiva integrării europene depinde, însă, de voința atât a elitelor politice, cât și a majorității cetățenilor Republicii Moldova.

Dr. Alexandru GHIȘA

INTRODUCERE

În proiectul politic vizând constituirea celei de-a doua formațiuni statale românești, Republica Moldova, un rol important l-au jucat instituțiile puterii în stat - Președinția, Parlamentul și Guvernul - între care cea *prezidențială*, care, de regulă, dă și caracterul regimului politic.

În cei peste douăzeci de ani de istorie recentă a Republicii Moldova, regimul din cel de-al doilea stat românesc a avut o evoluție foarte sinuoasă, marcată periodic de crize constituționale, și a îmbrăcat *cinci forme* de exprimare politică, dintre care trei cu caracter *parlamentar*, una *prezidențială* și una *semiprezidențială* sau *semiparlamentară*(mixtă) , după cum urmează:

- republica **parlamentară totalitară comunistă**(până la 3 septembrie 1990);
- republica **parlamentară de tranziție** (3 septembrie 1990 – 8 decembrie 1991);
- republica **prezidențială**(8 decembrie 1991 – 29 iulie 1994);
- republica **semiprezidențială** sau **semiparlamentară**(27 august 1994 – 4 iulie 2000);
- republica **parlamentară democratică**(5 iulie 2000 – prezent).

Desprinzându-se dintr-un *regim totalitar comunist*, Republica Moldova s-a îndreptat, ca toate celelalte foste țări ale vechiului sistem, spre o construcție statală democratică de tip occidental. Numai că, spre deosebire de majoritatea celorlalte țări, în Republica Moldova acest proces a fost destul de anevoios și de lungă durată, deoarece a fost condiționat de o serie de factori specifici, precum:

- opoziția la nou și mentalitățile vechi, totalitar-comuniste, ale forțelor conservatoare;